

موضوع :

آثار امر به معروف و نهی از منکر در ارتباطات فرد بر اساس

آموزه های اسلامی

مسابقه رشد

پژوهشگران :

گلثوم عبدالهی

افسانه سابقه نژاد

معصومه سابقه نژاد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر دو وظیفه واجب هستند که همه انبیاء، امامان و اولیاء حق، مشتاقانه و گاهی با قبول شهادت آن را انجام داده‌اند، برای اجرای این دو فریضه لازم است مردم از طریق قرآن و روایات در حدّ توانشان معروف و منکر را بشناسند، و خود آراسته به معروف گردند و از منکر اجتناب نمایند؛ سپس زمینه انجام هر کار پسندیده‌ای را برای دیگران فراهم آورند، و راه منکر را به روی آنان ببندند. بر اساس آیات قرآن، یکی از اهداف بعثت انبیاء الهی اصلاح ارتباطات فردی بر اساس آموزه های دینی و الهی بوده است. که منجر به ایجاد یک حیات طیبه برای افراد شود که در آن نه تنها افراد فرهیخته، حکمت آموخته و اخلاقی باشند؛ بلکه سازوکار روابط آن ها به گونه ای تنظیم شود که یک سیستم تربیتی بر آن حکم فرما باشد تا سبک زندگی اسلامی در روابط بین انسان ها پایدار بماند. لذا نوشتار حاضر که بر اساس روش توصیفی - تحلیلی نگارش یافته؛ هدف اصلی آن بیان آثار امر به معروف و نهی از منکر در ارتباطات فرد بر اساس آموزه های اسلامی است؛ هرچند که شمارش همه آثار امر به معروف و نهی از منکر در این مقاله نمی گنجد، از جمله دستاوردهای این نوشتار می توان به آثار امر به معروف و نهی از منکر در ارتباط فرد با خدا ، ارتباط فرد با خود و ارتباط فرد با دیگران اشاره کرد.

کلید واژگان: آثار، امر به معروف، نهی از منکر، ارتباطات ، آموزه های اسلامی.

مقدمه

از جمله عواملی که برای رشد و شکوفایی روابط بین افراد مطابق آموزه های اسلامی بیان شده، پیاده سازی فرایض امر به معروف و نهی از منکر به عنوان رکن اصلی اصلاح سازی روابط بین افراد است. اگر افراد یک جامعه مبتلا به بیماری ترک معروف و انجام دادن منکر شوند، از مسیر سعادت و پیشرفت خود دور می‌افتند، به همین جهت آموزه‌های دینی، عمل به این اصل را وظیفه و رسالت همه مسلمانان جهت اصلاح ارتباطات بین افراد می‌دانند.^۱

معروف و منکر قلمرو و آثار وبرکات وسیعی دارند و در محدوده ی « عبادات» یا « نیکی به مردم» خلاصه نمی گردد. امر به معروف و نهی از منکر در معنی کلی‌تر عبارتند از هرگونه تلاشی که به منظور اثر گذاشتن بر دیگری صورت می‌گیرد تا وی را به انجام کار واجبی وادارد، یا از کار حرامی باز دارد.^۲

امر به معروف و نهی از منکر علاوه بر اینکه از اصول عملی اسلام و از مهمترین فرایض دینی به شمار می‌روند؛ دو وسیله برای اصلاح جامعه، و آراستن افراد به همه کارهای پسندیده، و دور کننده زشتی‌ها از عرصه حیات و ارتباط انسان‌ها است.^۳

دغدغه اصلی این پژوهش این است که امر به معروف و نهی از منکر چه کارکردها و چه آثاری بر ارتباطات فردی بر اساس آموزه های اسلامی دارد؟ پاسخ به این پرسش در واقع هدف

^۱ - جواد آملی، جامعه در قرآن، ص ۳۷۸.

^۲ - دهقان ، یکصدوپنجاه موضوع از قرآن کریم و احادیث اهل بیت ، ص ۷۸.

^۳ - انصاریان ، تفسیر حکیم، ج ۷، ص ۴۳۵

اصلی نوشتار پیش رو است، لذا در این پژوهش پس از بررسی مباحث مقدماتی مانند ضرورت و پیشینه موضوع ، اهداف و سؤالات ، بررسی مفاهیم انجام گرفته و سپس آثار امر به معروف و نهی از منکر در ارتباط فرد با خدا ، ارتباط فرد با خود و ارتباط فرد با دیگران بررسی شده است.

در گستره ی ارتباطات فردی، هر مسلمانی وظیفه دارد دیگری را از انجام رفتارهای نادرست بازدارد، حتی از روایات استنباط می شود که این اصل یک آموزه مهم پیش از اسلام و در همه ادیان توحیدی بوده است. خداوند متعال در قرآن کریم به صداقت پدران و مادران را موظف کرده است که: «فرزندان خویش را از منکرات و زشتی ها بازدارند، منکرات و زشتی هایی که سوزاننده زندگی دنیوی و اخروی انسانند».^۱

(د) پانگیزی کسب و کار یا کسب رزق حلال

تردیدی نیست که اسلام عزیز به مسأله زندگی و خورد و خوراک از طریق حلال و مشروع اهمیت بسیاری داده است^۲، یکی از آثار امر به معروف و نهی از منکر در زمینه امرار معاش افراد است. خداوند در قرآن کریم سوره اعراف می فرماید: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ»^۳؛ اگر مردم ایمان آوردند و تقوا پیشه کنند به طور قطع، برکاتی از آسمان و زمین بر آنان خواهیم گشود. «

در تفسیر این آیه چنین آمده است که: «این احتمال وجود دارد که منظور از برکات آسمانی، برکات معنوی و منظور از برکات زمینی برکات مادی بوده باشد»^۴

با امر به معروف و نهی از منکر راههای سالم کسب و تجارت و پیشرفت هموار می شود و هرکسی در حد و توان خود به امرار معاش می پردازد از طرفی نیز بیکاری، احتکار، گرانفروشی و اختلاس ریشه کن خواهد شد و درآمد مردم حلال و پاکیزه خواهد شد.

^۱ - تحریم: ۶.

^۲ - مسعودی، همان کتاب، ص ۱۸۳.

^۳ - اعراف: ۹۶.

^۴ - مکارم شیرازی، همان کتاب، ج ۶، ص ۲۶۶.

چنانچه در این راستا امام محمد باقر (علیه السلام) نیز می فرماید: امام باقر (علیه السلام) فرمود: «... إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ وَتَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ وَتَحِلُّ الْمَكَاسِبُ وَتُرَدُّ الْمَظَالِمُ وَتُعْمَرُ الْأَرْضُ وَيُنْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَيُسْتَقِيمُ الْأَمْرُ^۱؛ امر به معروف و نهی از منکر فریضه بزرگی است که دیگر واجبات به وسیله آن تحقق پیدا می کند و در پرتو آن راهها امن شده و کسبها در مسیر حلال و مشروع قرار می گیرد، از ستم جلوگیری و زمین آباد می شود و حق از دشمنان باز پس گرفته شده، امر دین و دنیا قوام و پایداری می یابد».

اگر حکومت و مردم بخواهند در برابر کم فروشی ها، گران فروشی ها، رباخواری و... احساس مسئولیت کنند و با ابزار امر به معروف و نهی از منکر بازار را اصلاح بکنند به یقین طبق فرمایش قرآن کریم برکات خداوند در زمین زیادتیر خواهد شد و فقر از جامعه اسلامی رخت بر خواهد بست. و همه در سایه آسایش و آرامش به زندگی پاک و روان سرشار از برکات که قرآن کریم وعده آن را داده روزگار خواهند سپرد. در غیر این صورت باید منتظر هر پیامد تلخ اجتماعی و هنجار شکنی در عرصه های مختلف ارتباطات فردی به خصوص در بعد اقتصادی بود.*

^۱ - کلینی، فروع کافی، ج ۵، ص ۵۵.

* نظر محقق.

نتیجه گیری

معروف و منکر قلمرو وسیعی دارند و در محدوده ی « عبادات » یا « نیکی به مردم » خلاصه نمی گردد. که امر به معروف و نهی از منکر در معنی کلی عبارتند از هرگونه تلاشی که به منظور اثر گذاشتن بر دیگری صورت می گیرد تا وی را به انجام کار واجبی وادارد، یا از کار حرامی باز دارد. از جمله عواملی که برای رشد و شکوفایی روابط بین افراد مطابق آموزه های اسلامی بیان شده، پیاده سازی فرایض امر به معروف و نهی از منکر به عنوان رکن اصلی اصلاح سازی روابط بین افراد است.

قرآن کریم و روایات منقول از رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) و خاندان آن بزرگوار خصوصاً حضرت علی (علیه السلام) در کتاب نهج البلاغه به اهمیت و عظمت این دو فریضه و آثار آنها اشاره دارند به طوری که قرآن کریم در سوره های مختلف از جمله، آل عمران، بقره، توبه، لقمان و حج به اهمیت این دو فریضه مهم اشاره کرده است.

پیامدهای امر به معروف و نهی از منکر در ارتباطات فرد در سه دسته تقسیم می شوند که به طور خلاصه شامل موارد مهم زیر می شوند:

(۱) آثار امر به معروف و نهی از منکر در روابط فرد با خدا که عبارتند از: الف) تقویت و افزایش ایمان، ب) اصلاح رفتار و تقویت رابطه فرد با خدا.

(۲) آثار امر به معروف و نهی از منکر در روابط فرد با خود که عبارتند از: الف) خودسازی و تهذیب نفس، ب) کسب رستگاری دنیوی و اخروی، ج) رشد معنوی و هدایت افراد.

(۳) آثار امر به معروف و نهی از منکر در روابط فرد با دیگران که عبارتند از: الف) مانع دیگران از ارتکاب جرم و فساد، ب) ترغیب دیگران به انجام هنجارها و نیکی ها، ج) تامین امنیت اعتقادی و آرامش و د) پاگیزی کسب و کار یا کسب رزق حلال.

فهرست منابع و مآخذ

- *رضایی اصفهانی ، محمدعلی وهمکاران ، ترجمه قرآن مجید ، قم : انتشارات مؤسسه دارالذکر ، چاپ اول ، ۱۳۸۳ هـ.ش.
- *دشتی ، محمد ، ترجمه نهج البلاغه ، قم : نشر هاجر ، ۱۳۸۵ هـ.ش.
۱. آذرنوش ، آذرتاش ، فرهنگ معاصر عربی - فارسی (براساس فرهنگ عربی، انگلیسی هانس ور)، نشر نی، چاپ سوم ، تهران، ۱۳۸۲ هـ ش
 ۲. انصاریان ، حسین ، تفسیر حکیم، قم : انتشارات دارالعرفان ، چاپ اول ، بی تا.
 ۳. بندر ریگی، محمد ، فرهنگ لغت بندرریگی، تهران : نشر فرهنگ ، ۱۳۸۱ هـ.ش.
 ۴. تمیمی آمدی ، احمد بن محمد ، غررالحکم و دررالکلم ، بیروت : دارالعلم ، ۱۴۰۸ هـ.ق.
 ۵. جمعی از نویسندگان ، تعالیم قرآن، تهران : انتشارات نمایندگی ولی فقیه در سپاه ، چاپ اول ، ۱۳۸۳ هـ.ش.
 ۶. جوادی آملی، عبدالله، جامعه در قرآن، قم : انتشارات صدرا ، ۱۳۸۸ هـ.ش.
 ۷. حرعاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، بیروت : دارالمعرفه ، ۱۴۰۷ هـ.ش.
 ۸. دهخدا ، علی اکبر ، لغتنامه دهخدا ، تهران : نشر دانشگاه ، ۱۳۸۱ هـ.ش.
 ۹. دهقان ، اکبر ، یکصدوپنجاه موضوع از قرآن کریم و احادیث اهل بیت ، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ اول ، ۱۳۸۲ هـ.ش.
 ۱۰. راغب اصفهانی، محمد بن حسین ، المفردات فی القرآن ، قم : نشر هاجر ، ۱۳۸۵ هـ.ش.
 ۱۱. سروش ، محمد ، امر به معروف و نهی از منکر در قرآن، تهران : اداره آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه ، چاپ ششم ، ۱۳۸۷ هـ.ش.

۱۲. طباطبایی، محمد بن حسین ، المیزان فی تفسیر القرآن ، قم : انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، چاپ پنجم ، ۱۴۱۷ هـ.ق.
۱۳. طبرسی، فضل بن حسن ، مجمع البیان فی تفسیر القرآن ، تحقیق: محمد جواد بلاغی ، تهران : انتشارات ناصر خسرو ، چاپ سوم ، ۱۳۷۳ هـ.ش.
۱۴. طریحی ، فخرالدین ، مجمع البحرین ، بیروت : دارالمعرفه ، ۱۴۰۹ هـ.ق.
۱۵. طیب، سید عبدالحسین ، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران : اسلام ، چاپ دوم ، ۱۳۷۸ هـ.ش.
۱۶. عمید، حسن ، فرهنگ لغت عمید ، تهران: نشر مؤسسه دانش ، ۱۳۸۲ هـ.ش.
۱۷. قرائتی، محسن ، تفسیر نور ، تهران : مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن ، چاپ یازدهم ، ۱۳۸۳ هـ.ش.
۱۸. کلینی ، محمد بن یعقوب ، فروع کافی، بیروت : دارالکتب الاسلامیه ، ۱۴۰۸ هـ.ق.
۱۹. محسنیان راد، مهدی، ارتباط شناسی ارتباطات انسانی (میان فردی، گروهی، جمعی)، تهران: انتشارات سروش، (انتشارات صدا و سیما)، ۱۳۶۹ هـ.ش.
۲۰. مسعودی ، محمد اسحاق ، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات ، تهران : نشر امیرکبیر ، چاپ اول، ۱۳۷۸ هـ.ش.
۲۱. مصباح یزدی ، محمد تقی ، بزرگترین فریضه ، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی حضرت امام (ره) ، ۱۳۸۹ هـ.ش.
۲۲. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن ، قم : نشر دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲ هـ.ش.
۲۳. معین ، محمد، فرهنگ فارسی معین ، تهران : نشر سرایش ، ۱۳۷۹ هـ.ش.
۲۴. مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، تهران : دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴ هـ.ش.
۲۵. موسوی خمینی ، روح الله ، تحریر الوسيله ، تهران : نشر مؤسسه آثار امام خمینی (ره) ، ۱۳۸۸ هـ.ش.